

FUNKTIONSRÄTTSSBYRÅNS

ÅRSRAPPORT 2022 DEL 2

“Jag bOLLAS mellan habilitering och psykiatri utan att någon ger ett strukturerat och långsiktigt stöd.”

**Fördjupning om rådgivningsteman utifrån
Funktionsrättskonventionens artiklar**

Citat på framsidan om habilitering från
rådsökande som nyligen fått en diagnos
som innebär en funktionsnedsättning.

Författare: Ola Linder

ISBN: 978-91-88677-32-7

Copyright: Funktionsrätt Sverige 2023

Inledning	4
Jämlikhet och icke-diskriminering, artikel 5.....	5
Kvinnor med funktionsnedsättning, artikel 6	6
Barn med funktionsnedsättning, artikel 7.....	7
Medvetandegörande om situationen för personer med funktionsnedsättning, artikel 8.....	8
Tillgänglighet, artikel 9	8
Rätten till liv, artikel 10	10
Risksituationer och humanitära nödlägen, artikel 11	10
Likhet inför lagen, artikel 12	11
Tillgång till rättvisa, artikel 13	13
Frihet och personlig säkerhet, artikel 14	15
Rätt att inte utsättas för utnyttjande, våld eller övergrepp, artikel 16.....	15
Skydd för den personliga fysiska och psykiska integriteten, artikel 17	16
Rätt till fri rörlighet och ett medborgarskap, artikel 18	17
Rätt att leva ett självbestämt liv i samhällsgemenskapen, artikel 19	18
Rätt till personlig rörlighet, artikel 20.....	23
Yttrandefrihet, åsiktsfrihet och tillgång till information, artikel 21	24
Respekt för privatlivet, artikel 22.....	24
Respekt för hem och familj, artikel 23	25
Rätt till utbildning, artikel 24.....	26
Rätt till hälsa, artikel 25.....	27
Rätt till habilitering och rehabilitering, artikel 26.....	30
Rätt till arbete och sysselsättning, artikel 27.....	31
Tillfredsställande levnadsstandard och social trygghet, artikel 28.....	34
Deltagande i det politiska och offentliga livet, artikel 29	38
Deltagande i kulturliv, rekreation, fritidsverksamhet och idrott, artikel 30.....	39
Övrigt	40

Del 2 Inledning

Del 2 av Funktionsrättsbyråns årsrapport 2022 innehåller observationer av de frågor som kommit in till rådgivningen. Frågorna har sorterats efter Funktionsrättskonventionens struktur i de delar som berörts. Naturligtvis är det inte en fullständig katalog över alla ärenden eller kompletta beskrivningar av hur de hanterats.

Materialet har valts ut i en process som sätter den enskildes personliga integritet i fokus samtidigt som det ska vara så innehållsrikt att det beskriver rättighetsfrågorna i substans så att andra kan dra lärdomar av det. Rapporten kan med fördel användas som ett uppslagsverk för rättighetsfrågor som intresserar eller läsas som en helhet för att få en bred överblick över vilka frågor som hanterats under 2022 och som är aktuella i Sverige. Mycket annat material och många andra frågor kan rymmas inom Funktionsrättskonventionens omfång, så det ska bli intressant att se hur nästa årsrapport kommer att se ut.

Nedan följer observationer, först från de olika tvärgående perspektiven och rättigheterna som finns i Funktionsrättskonventionens artiklar 5-9 följt av de mer områdesspecifika rättighetsartiklarna 10-30. Ett undantag är frihet från tortyr eller grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller straff (artikel 15) eftersom inget ärende passerat in på området. Under vissa av artiklarna finns underrubriker för att underlätta läsningen genom en tydligare sortering av materialet inom breda artikelområden och omfattande material. En kategori med övrigt finns även för de frågor som varit svåra att placera i konventionsstrukturen, men som vi ändå bedömer bör finnas med i materialet.

Våra observationer betyder inte att vi konstaterat konventionsöverträdelse, utan att det föreligger ett problem som berör de mänskliga rättigheterna för personer med funktionsnedsättning. Vissa kategoriseringar, som rättegångskostnadsfrågorna under artikel 13, kan även diskuteras utifrån konventionens innehåll och struktur.

Det skulle gå att utveckla resonemang och observationer även i relation till de första artiklarna 1-4. Särskilt intressant skulle det vara att göra en fördjupad analys av den öppna beskrivningen av funktionshinder (artikel 1), olika definitioner av centrala begrepp

(artikel 2), allmänna principer (artikel 3), samt allmänna förpliktelser (artikel 4) och hur de påverkar de olika artikelområdena närmare. Det får göras vid annat tillfälle, även om några av dem finns listade i de mer exekutiva kapitlen 1, 6 och 7 i del 1 som en påminnelse till skyldighetsbärarna om dessa dimensioner av Funktionsrättskonventionen. Även artiklarna 31-33 kan ha bäring på framtida handling för att bättre säkerställa rättigheterna, men det lämnas utanför denna rapport.

Jämlikhet och icke-diskriminering, artikel 5

Många ärenden har berört frågor om icke-diskriminering och jämlikhet på olika sätt. Vissa ärenden handlar om att enskilda söker råd om en situation som uppstått i samhället som den menar inneburit diskriminering kopplat till funktionsnedsättning. Många sakfrågor sorterade under andra artikelområden har berört diskriminering på olika sätt. Denna del beskriver vissa aspekter av diskriminering.

Arbetslivet

Vanligt är frågor om arbetslivet och vilka rättigheter som personer med funktionsnedsättning har. Ibland handlar det om direkt eller indirekt diskriminering. Ofta är frågorna kopplade till hur mycket det går att kräva av sin arbetsgivare vad gäller tillmötesgående av olika förfrågningar av vissa specifika åtgärder för tillgänglighet. Det kan även handla om vad en arbetsgivare måste utreda och åtgärda när det uppstår tillgänglighetsproblematik av olika slag.

Andra samhällsområden

Även andra områden som utbildning och bostäder är vanliga. Kopplat till bostäder kommer frågor om skyldighet att tillhandahålla parkeringsplatser särskilt avsedda för rörelsehindrade personer samt förvaringsutrymmen och förflyttningsmöjligheter för hjälpmedel. Undantaget i den svenska diskrimineringslagen om att bristande tillgänglighet som en form av diskriminering inte gäller för bostäder är ett återkommande problem i rådgivningen. Det går att ifrågasätta om inte detta är en brist i genomförandet av artikel 5.2 som handlar om att förbjuda alla former av diskriminering på grund av

funktionsnedsättning (jämför Definitioner i artikel 2). Nekande av rimligt tillmötesgående av åtgärdsförfrågningar från personer med funktionsnedsättning i strid med artikel 5.3 berörs i många ärenden.

Föräldraledighet

Ett ärende innehöll fråga om diskriminering i arbetslivet på grund av föräldraledighet och diskriminering på grund av funktionsnedsättning. En anställd vid statlig myndighet skulle få arbeta hemma färre dagar än andra anställda som inte tog ut en dag per vecka i föräldraledighet, vilket var försvårande ur arbetsmiljösynpunkt kopplat till funktionsnedsättning.

Kvinnor med funktionsnedsättning, artikel 6

Statistiken visar att vi når fler kvinnor än män. Det gäller både vuxna med funktionsnedsättning samt deras anhöriga. Även om det antyder en samhällelig ojämlikhet är vårt material för litet för att kunna dra några statistiskt säkra slutsatser om hur rättighetsläget ser ut i Sverige.

Intersektionalitet

I ett ärende har det förekommit fråga om intersektionell diskriminering på grund av kön, nationalitet och funktionsnedsättning. I ett annat ärende från en kvinna förekom ett komplext samband mellan etnicitet (brytning över telefon) och neuropsykiatrisk funktionsnedsättning. Dessa ärenden är komplexa och skulle behöva utredas mer än vad vi har kapacitet för.

Diskrimineringsombudsmannens uppdrag att kartlägga erfarenheter av intersektionell diskriminering bidrar förhoppningsvis till ett starkare arbete mot denna typ av diskriminering trots att de svenska lagarna inte är särskilt uttalade eller starka när det gäller intersektionalitet.

Barn med funktionsnedsättning, artikel 7

Föräldrar till barn med funktionsnedsättning har sökt oss trots rådgivningens avgränsning att inte erbjuda rådgivning i de ärenden som rör barn med funktionsnedsättning och deras anhöriga. I de fallen ger vi generellt kort respons och hänvisar till andra aktörer, inklusive barnrättsrådgivningar, när det är lämpligt.

Det har förekommit några få ärenden som gäller barn och föräldrar med funktionsnedsättning. I de typerna av fall har vi försökt ta reda på hur rådfrågan rör funktionsrätten. Om det främst är barnets rätt försöker vi hantera frågan på samma sätt som om en anhörig till ett barn med funktionsnedsättning söker råd, det vill säga ett kortare svar med fokus på att hänvisa vidare till rätt aktör med rätt kompetens. Om ärendet har gällt radsökandens egen situation som förälder med funktionsnedsättning till ett barn med funktionsnedsättning kan det vara svårare att avgöra vilken del av ärendet som vi kan prioritera och ge närmare vägledning inom. Vi vet att behovet av rådgivning till barn med funktionsnedsättning och deras anhöriga är stort, men så länge som vårt primära uppdrag inte gäller den gruppen kan vi inte prioritera våra resurser dit.

Ett exempel på frågor rör orosanmälningar till Socialtjänsten till följd av frånvaro från skolan, som sökanden uppger har samband med bristande tillgänglighet i undervisningen samt brist på åtgärdsprogram. Rätten till utbildning berörs för barnet, och situationen kopplar även potentiellt till rätten till familjeliv och integritet för sökanden.

Andra exempel på barnärenden gäller val av gymnasium, betygssättning med pys-paragrafen som medger vissa undantag från uppfyllande av betygskriterier om det hindras av funktionsnedsättning, mobbing i skolan och tillgång till olika typer av funktionsstöd som biträde av elev- eller personlig assistent. Vuxna har ibland hört av sig om att rikta anspråk mot skola eller kommun många år efter att händelserna ägt rum. De ärendena är svårare att hantera effektivt, inte minst för att de är komplexa och ofta preskriberade utifrån tvåårsfristen efter att barnet fyllt 18 enligt diskrimineringslagen och den allmänna tioårsfristen för ekonomiska anspråk.

Medvetandegörande om situationen för personer med funktionsnedsättning, artikel 8

Det är uppenbart att det finns ett stort behov av medvetandegörande av konventionen och rättigheterna både hos allmänheten samt hos rättighetsbärare och skyldighetsbärare enligt Funktionsrättskonventionen. Utifrån de ärenden vi hanterat har en del rådsökande känt till rättigheterna och ställt frågor om hur de ska kunna utkräva dem. I fler ärenden är fokus mer på sakfrågor eller fokuserade på att få till en viss lösning utan att rättighetsperspektivet är särskilt tydligt. I vissa ärenden är det tyvärr så att sökandena, oftare anhöriga än huvudpersoner, inte tar till sig rättighetsperspektivet utan söker en lösning på en uppkommen situation som inte alltid är i linje med innehållet i rättigheterna. Ibland måste vi upplysa anhöriga om rättigheter till självbestämmande som de upplever som lite obekväma eftersom det kan uppfattas som ett motsatsförhållande till trygghet för huvudpersonen. Med rätt funktionsstöd och andra strukturer går det att finna både självbestämmande och trygghet.

Tillgänglighet, artikel 9

Offentliga miljöer

Det har kommit in flera ärenden om tillgänglighet på olika sätt i olika miljöer som är antingen offentliga eller öppna för allmänheten. Det kan handla om rätten att ha med sig hjälpmedel som en el-cykel i ett köpcentrum, frågor om möjlighet att komma in med rullstol i kulturmiljö eller digital tillgänglighet. Tillgänglighetsaspekter förekommer i hög grad i flera av de efterföljande rättighetsområdena i den fortsatta framställningen.

Digital tillgänglighet - 1177

Ett ärende gällde en person med dyslexi som sökte råd kring svårigheter att navigera hos myndigheter och särskilt att 1177 saknade uppläsning, var svårnavigerad samt att telefonlinjen hade mycket långa svarstider som gjorde det sammantaget svårt att komma åt servicen som 1177 ger.

Kollektivtrafik

En kvinna med rullstol fick inte stöd med att spänna fast sig i en landsbuss. Fråga uppkom om utförarens eller kollektivtrafikmyndighetens ansvar att säkerställa likabehandling och en säker resa.

En fråga kom om cykelförbud på tåg, vilket hindrat en sökande från att använda tågtrafiken eftersom den haft en trehjuling som hjälpmedel som förskrivits av regionen. Regionen nekade förskrivning av andra typer av rörelsehjälpmedel som ersättning, vilka tågtrafiken sannolikt hade accepterat ombord.

Allergier och överkänslighet

En person med grav pälsdjursallergi sökte råd om att pälsdjur tar allt större plats i samhället, inklusive i affärer och inom hälso- och sjukvården, vilket hindrar sökanden från delaktighet i samhällets olika delar.

En person med elöverkänslighet sökte råd om huruvida en situation kan utgöra diskriminering. Det gällde en bank som var på väg att avskaffa tjänsten kuvertgiro för företag, vilket försämrar tillgängligheten och bekvämligheten eftersom det alternativ som enligt sökanden finns kvar är att ringa en handläggare och hantera ärendet vilket medför längre väntetider i kö med mera.

Ålderstigmatiserande teknikutveckling?

En person sökte stöd i att driva förändring inom IKT-sektorn (informations- och kommunikationsteknik) särskilt vad gäller det som kallas "seniortelefoner", vilket sökanden påpekade hade en stigmatiserande verkan på vissa grupper av personer med funktionsnedsättning som behöver tekniken. Kritik riktades vidare mot marknaden som inte säljer knapptelefoner.

Rätten till liv, artikel 10

Suicidrisk

Risk för suicid har ibland rapporterats under denna artikel. Det är oklart precis hur långt statens positiva förpliktelser sträcker sig i olika typer av situationer för att säkerställa att ingen tar sitt liv. Hur ser ansvaret ut för personer som bor i offentligfinansierade särskilda boenden jämfört med situationen att en person bor i eget boende och fått en orosanmälan riktad till socialtjänsten? På senare tid har olika incidenter i SIS-hem uppmärksammats i media.

Det har förekommit rådgivningar där det beskrivits akuta situationer kopplade till barn med autism och suicidförsök. Då har det varit fråga om vad som kan göras från föräldrarnas håll och vad som är etiskt rimligt även om situationerna inte ryms inom vårt primära arbetsområde.

Livsuppehållande vård

En annan viktig fråga har gällt livsuppehållande vård kopplat till Covid-19 och funktionsnedsättning som en faktor vid prioritering i vården. Vi har noterat både ett misstänkt fall av diskriminering och ett fall där oro för insjuknande och bortprioritering har uttryckts från sökande, vilket påverkat den psykiska hälsan negativt.

Risksituationer och humanitära nödlägen, artikel 11

Begränsningsåtgärder till följd av pandemi

Begränsningsåtgärder till följd av covid-19 har ofta saknat ett funktionsrättsperspektiv. Det vi noterat av detta har främst gällt av personal beslutade besöksförbud inom boenden med särskild service och begränsade dagliga verksamheter till följd av pandemin av Covid-19.

Rättigheter för flyktingar från Ukraina

Ärenden har visat att mottagande av personer från Ukraina till följd av Rysslands invasion har skett med förvirring hos myndigheter och

civilsamhället. Det har främst handlat om vad som gäller ekonomiska och sociala rättigheter som personlig assistans och annat stöd i LSS och SoL kopplat till artikel 13 i massflyktsdirektivet. Mycket av den tidigare uppbyggda kunskapen från exempelvis 2015 och flyktingströmmen till Sverige verkar ha tappats bort på den korta tiden sedan dess och många myndigheter har fått börja om med samma frågor som hanterats tidigare vilket skapat onödiga brister och förseningar.

Likhet inför lagen, artikel 12

Förmyndarskap

Frågor om företräderskap förekommer i viss utsträckning. Vid några tillfällen har enskilda ifrågasatt behovet av förvaltare eller god man. Oftare handlar det om gode män eller förvaltare som ställer frågor om rättigheter för sina huvudmän eller sig själva i egenskap av just god man eller förvaltare. I dessa ärenden, när inte huvudpersonen söker rådet, tillämpas en särskild försiktighet för att upprätthålla en god etik och funktionsrättsperspektivet. Personliga ombud kan ibland vara mycket uppskattade och går att hänvisa rådsökande till, men de finns inte i alla kommuner, inte alltid i tillräcklig omfattning och främst finns ingen laglig rättighet - det är något som kommunen kan erbjuda.

I något ärende har vi fått gå på djupet i flera frågor om god man efter en rådfråga om hantering av fickpengar till huvudmannen och redovisning samt entledigande av god man.

En fråga ställdes om möjlighet att få en god man entledigad när den vuxne huvudmannen de facto flyttat utomlands tillsammans med sin ene förälder. Det ska finnas en möjlighet att söka om avslutande av godmanskapet i hemkommunen samt Stockholms tingsrätt efter utomlandsflytt.

Kunskap om funktionsnedsättning och funktionshinder - tillmötesgående?

I några ärenden har sökandena haft frågor om hur de bäst ska hantera sina funktionsnedsättningar och om vi kan bistå med intyg till myndigheter. Dessa frågor ligger närmare de specifika

funktionsrättsförbundens område respektive behandlande läkare eller annan professionell som kan intyga individers förmågor och svårigheter. Behovet av stöd i att förstå diagnoser för att kunna navigera bland myndigheter och fatta beslut är dock nära sammankopplade. Å ena sidan ska det inte krävas intyg till myndigheter för att de ska tillmötesgå individuella behov av handläggning och informationsgivande enligt principen om rimligt tillmötesgående eller skäliga åtgärder (reasonable accommodation på engelska som ett av de officiella konventionsspråken). Å andra sidan kan intyg eller utlåtanden ge en tydlighet i kommunikationen och hur ärendehanteringens bäst bör gå till för att säkerställa att enskilda kan utöva sin rätt till rättskapacitet på jämlik grund som andra.

Informellt beslutsstöd

“Hur kan vi bli föräldrar åter och inte vara bevakare längre?”

Frågan ställs av föräldrar till vuxen med funktionsnedsättning som stöttar huvudpersonen i mycket när kommunen och andra myndigheter skapar otrygghet och inte säkerställer goda levnadsvillkor. Den ena föräldern har också varit god man.

Bristande förutsättningar för eget beslutsfattande

Vid några tillfällen har rådsökande velat att vi ska säga vilket alternativ som sökanden ska välja. Det ingår inte i vårt uppdrag eftersom vi är en rådgivning om rättigheter. I något ärende har det framkommit frustration över att vi inte säger vad sökanden ska göra. Detta antyder att personen inte har tillgång till tillräckliga stöd för beslutsfattande i sitt liv. När vi har påtalat möjligheter till personliga ombud eller god man har vi fått olika reaktioner, där vissa tar emot informationen positivt och utvärderar självständigt medan andra slår ifrån sig idéerna. Självfallet är dessa frågor om beslutsfattande känsliga och vår värdegrund i Funktionsrättskonventionen om allas och envars rätt och kapacitet till självbestämmande, på egen hand eller med stöd, står fast.

Tillgång till rättvisa, artikel 13

Behov av juridiskt stöd

Vanligt är att personer som är i behov av socialförsäkringen eller många andra delar av trygghetssystemen som bostadsanpassningsbidrag, försörjningsstöd eller annat bistånd från socialtjänsten upplever att de inte klarar att företräda sig själva inför myndigheterna på ett tillräckligt gott sätt. Samma sak gäller utredningar och talan om diskriminering och andra rättighetsprocesser i allmän domstol.

I ett fall har en rådeökande som misstänkt för sexualbrott inte fått ett offentligt biträde förordnat av rätten trots att sökanden under rådgivningen framstätt som i uppenbart behov av försvarare för att kunna få stöd i att förstå processen och att tillvarata sina intressen. Vad som framkommit i rätten och hur personen agerat och framstätt där vet vi inte. Beslutet att inte förordna offentlig försvarare överklagades särskilt, men avslogs, se vidare kriterierna för offentlig försvarare i 21 kap. 3 a § rättegångsbalken.

Stora kostnader

”Hur ska jag ha råd med det, då?!”

- Rådeökande om tips att anlita advokat.

I ett ärende hade en person som råkat ut för arbetsskada och fått livränta sökt råd om en överklagandeprocess om sjukpenning. Sökanden har haft jurist som kostat mycket över tid och det går inte att få ersättning för kostnader, inte ens vid vinst i förvaltningsrätt. Skulderna till advokat uppgick till över 200 000 kr.

Så trots att sökanden upplevt att det gett en stor fördel att en jurist säger samma sak som en enskild och att man lättare får rätt när man har ett kvalificerat biträde har sökanden inte längre råd att anlita jurist.

Rättshjälps- och rättsskyddssystemen kan till viss del minska bördan, men de fråntar långt ifrån individer ekonomisk risk i rättsprocesser. Det är alltid bäst att söka råd direkt hos advokater om dessa system och deras möjligheter till rådgivning eller annan juridisk tjänst.

Funktionsstöd, beslutsstöd eller juridiskt stöd?

Ofta finns en spänning mellan att den enskilde har bevisbördan för sitt påstående om rätt till en viss insats och myndighetens utrednings- och motiveringsskyldighet. I praktiken sträcker sig myndighetens skyldighet inte så långt att enskilda upplever att de saknar behov av kvalificerat ombud för att förstå processen och att tillvarata sin rätt. Det kan i vissa lägen vara svårt att förstå vad myndigheten grundat sitt beslut på när det inte görs tydliga motiveringar av bedömningar. Vidare kan exempelvis gode män ha svårt att klara av att representera huvudmannen i rättprocesser på ett kvalificerat sätt, eller att sökanden på grund av kognitiva svårigheter eller neuropsykiatrisk funktionsnedsättning har svårt att koncentrera sig under processer och ansökningsförfaranden. Ibland är det svårt att skilja på ett stöd som ska kompensera för samhällets funktionshinder (artikel 12 om beslutsstöd och artikel 19 b) om individstyrt funktionsstöd i och utanför hemmet) och sådant juridiskt stöd som ett ombud ska utgöra, men som faller utanför den funktionshinderkompenserande dimensionen i artikel 12 och 13.

Ett exempel är brist på funktionshinderkompenserande stöd med att skriva rättsliga inlagor. Ett ärende gällde svårigheter att färdigställa inlagor när regionens taltjänst inte erbjöd tillräcklig tid för att kompensera för sökandens skrivsvårigheter. Ett annat ärende handlade om en person med skrivsvårigheter och rättigheter kring muntlig kommunikation med myndigheter i ärenden och i rättsprocesser. I fallet hade ett kvalificerat ombud både underlättat i allmänhet samt i synnerhet ur ett funktionsrättsperspektiv.

Bristande förtroende för jurister

I många ärenden har det uttryckts behov av stöd av jurist eller advokat, men att sökanden inte har råd eller i några få ärenden har haft dåliga erfarenheter av att anlita juridisk expertis.

Frihet och personlig säkerhet, artikel 14

Tvångsvård

Tvångsvård kan innebära ett frihetsberövande. Vi har hanterat ett fåtal ärenden som berört tvångsvård, men oftare har råden handlat om period efter tvångsvården och att tvångsvården tagits upp som en bakgrund till ärendena. I ett ärende ställdes frågor om tvångsvård i utlandet, vilket vi inte kunnat svara initierat på.

Ett annat ärende gällde en förälder till en vuxen med funktionsnedsättning som påstått att huvudpersonen frihetsberövats av kommunen ("Soc och LSS") och att den behöver komma hem från den mycket olämpliga kontaktpersonen. I detta uppstod ett etiskt dilemma utifrån självbestämmanderätten och intresset av att motverka olagliga frihetsberövanden.

Rätt att inte utsättas för utnyttjande, våld eller övergrepp, artikel 16

Sexualbrott

Vi har fått uppgifter om att personal på gruppboendestäder våldtagit boende. Det har varit både direkta uppgifter från brottsoffer och uppgifter via anhörig i ett annat ärende. Dessa ärenden har hanterats bland annat genom att uppmana till polisanmälan av brotten och att ta kontakt med Brottssofferjouren.

Förlorat arbete till följd av våld

En sökande med funktionsnedsättning som haft flera frågor om rättigheter berättade sent i ett samtal att den utsatts för våld, vilket orsakat ohälsa som lett till förlorat arbete och PTSD som skulle behöva hanteras inom exempelvis psykiatri och inte enbart en ideell juridisk rådgivning om funktionsrätt.

Skydd för den personliga fysiska och psykiska integriteten, artikel 17

Personuppgiftsincident - rätt till skadestånd?

En person med funktionsnedsättning sökte råd om hur det går att rikta ett skadeståndsanspråk mot en kommun grundat på felaktigt utlämnande av personuppgifter i strid med dataskyddsförordningen GDPR. I ärendet var det oklart om personuppgifterna omfattade funktionsnedsättning eller om de var av annan art.

Integritetskränkande behovsbedömning?

Ett ärende handlade om agerande under en behovsbedömning från Försäkringskassans handläggare. Enligt radsökanden (anhörig) ska handläggarna ha kommit in i hemmet och krävt att få prata med den försäkrade som låg naken under ett täcke och två personer ställde sig över henne, med armarna i kors, och förhörde henne. Sökanden hade försökt agera kommunikationsstöd som kompensation för huvudpersonens selektiva mutism, men handläggarna hade krävt att hen skulle vara tyst och låta enbart den försäkrade tala. Diskussion följde om JO-anmälan och polisanmälan. Enligt sökanden har en av handläggarna varit föremål för många JO-anmälningar, men att det inte lett till att hen börjat arbeta mindre kränkande eller på något annat sätt.

Rättelse eller radering av personuppgifter i journal?

Ett ärende rör rätten att ta bort felaktiga uppgifter eller få rättade inlägg i journaler inom psykiatrin.

Rätt till fri rörlighet och ett medborgarskap, artikel 18

Uppehållstillstånd

Några få ärenden har kretsat kring rätt till uppehållstillstånd i Sverige och asyl. Ett ärende gällde Kazakstan och humanitära skäl. Ett annat fick vi inte detaljerna i utan kunde hänvisa till annan organisation med inriktning på migration och asyl.

Rättigheter i Sverige för migranter

Vissa ärenden har gällt olika rättigheter som personer har kopplat till olika migrationsstatus, exempelvis asylsökande och nyanländ via massflyktsdirektivet (Ukraina) eller om någon har ett uppehållstillstånd. Reglerna i LMA, SoL och LSS är inte helt lättorienterade kopplat till migration på olika sätt. Frågan tas också upp i relation till artikel 19 och ett ärende om personlig assistans samt artikel 11 om risksituationer och humanitära nödlägen.

Försäkrad i Sverige?

Det har även förekommit frågor kopplade till socialförsäkring för medborgare som vistats utomlands mycket och inte längre bedöms försäkrade i Sverige av Försäkringskassan.

Rätt att leva ett självbestämt liv i samhällsgemenskapen, artikel 19

Eftersom rätten att leva ett självbestämt liv i samhällsgemenskapen berör så många aspekter av Funktionsrättskonventionen som en helhet har frågorna sorterats under andra artiklar när de varit tydligt kopplade till ett visst rättighetsområde. Vissa frågor har däremot passerat mycket naturligt in under artikel 19 a) om val av bostadsort och bostadsform, artikel 19 b) om rätt till individstyrt funktionsstöd och artikel 19 c) om tillgänglighet till allmän samhällsservice. Den senare delen har en tydlig koppling till fler delaktighetsområden och artikel 9. Eftersom artikel 19 a) och b) ofta berörs genom en och samma åtgärd, exempelvis bostad med särskild service, behöver de i vissa sammanhang problematiseras tillsammans. Därför finns en del om detta i texten efter artikel 19 b) innan artikel 19 c).

Artikel 19 a) om val av bostadsort och bostadsform

Rätt till annan särskilt anpassad bostad har nekats person med autism eftersom insatsen ska omfatta "viss grundanpassning", vilket inte bedömts gälla ljudisolering. Sökanden mår mycket dåligt psykiskt av detta, vilket talar för att tillämpningen inte är rimlig utifrån målen för LSS och en fördragskonform tolkning av rätten till bostad på jämlika villkor och rätten till autonomi, självbestämmande och skäliga åtgärder för tillgänglighet på bostadsmarknaden.

Val av boendeort och boendeform påverkas ofta av kommunernas prioriteringar och vad de uppmuntrar sökande att ansöka om. Det har förekommit uttryckt vilja att flytta, men som hindrats av förvaltare. Det har även förekommit vid flera tillfällen att rådsökande eller anhöriga har beskrivit att kommunen enbart vill erbjuda verkställighet av boende med särskild service i en annan kommun, ofta långt ifrån hemkommunen. De verkar ha relativt långtgående möjligheter till organisering av verkställigheten så länge som goda levnadsvillkor uppnås, eftersom de enligt 16 c och 17 §§ LSS kan, om det föreligger särskilda skäl, verkställa beslutet i annan kommun genom avtal med utförare. Enligt Monica Larsson m.fl. i LSS 2022 på s. 137 ff. framkommer att "[s]ärskilda skäl kan till exempel vara att en person behöver få tillgång till anpassade boendelösningar och särskild kompetens, vilket kan vara svårt att

tillgodose i små kommuner. Målet bör vara att den enskilde efter en kortare eller längre tid ska flytta hem och att hemkommunen under tiden skapar ett stöd med god kvalitet på hemmaplan." Ingen är skyldig att ta emot en insats som den inte vill ha, men en obesvarad fråga uppstår om huruvida kommunen uppfyller sin verkställighetsskyldighet genom ett sådant erbjudande. Kommunen ska anmäla till IVO om beslut inte verkställs inom viss tid oavsett anledning.

Bostadsanpassningsbidrag. Flera personer har haft överklagandeprocesser i gång. Särskilt problematiska är skrivningarna i den nya lagen och förarbetena om hissar och ambitionen att minska kostnaderna för kommunerna genom att inte längre lämna bidrag för vissa hissar.

Hyressättning av gruppboende ska enligt hyreslagen sättas av kommunen, men det kan även förekomma vissa merkostnader som typiskt sett inte förekommer i ett hyresförhållande. Det framkom i ett ärende om hyressättning och vad som är en skälig hyra. Om en bostad med särskild service blir beviljad enligt LSS ska kommunen fastställa en avgift för bostaden och den enskilde ska tillförsäkras goda levnadsvillkor och att det finns tillräckliga medel för personliga behov. Lagstiftningen tillåter även att en bostad med särskild service upplåts på ett sådant sätt att det uppstår ett hyresförhållande. Om kommunen i stället beslutar om insatsen enligt SoL ska den enskilde enbart försäkras en skälig levnadsnivå. När en bostad upplåts så att ett hyresförhållande uppstår leder det till att det i princip råder avtalsfrihet vid hyressättning.

Artikel 19 b) om rätt till individstyrt funktionsstöd

Det har förekommit flera ärenden om ansökan om LSS-insatser som personlig assistans (ink assistansersättningen i 51 kap. socialförsäkringsbalken), kontaktperson, ledsagarservice. Även insatser grundade på SoL som boendestöd och hemtjänst har hanterats återkommande. Dessa har ofta fokus på ansökan, omprövning eller överklaganden. Informella stödformer har beskrivits och svårigheterna med att omvandla dem till formella stöd via samhället. Många anhöriga utför nödvändigt funktionsstöd när samhället inte säkerställer tillräckligt stöd.

Ett ärende gällde indragen assistansersättning grundat på 110 kap. 52 § SFB (grov vårdslöshet). Genomgång av dom från förvaltningsrätt visade på potentiella brister, varav den största verkar vara att förvaltningsrätten har bedömt att på grund av att den försäkrade hade påbörjat körkortsutbildning så kunde den inte ha eller ha haft behov av tillsyns- och motivationsmoment i personlig assistans. Bra samtal följde med sökanden som uttryckte "jag blir stärkt av att höra vad du säger" om vissa brister i domen från förvaltningsrätt som sökanden ska ta vidare till överklagan i samråd med jurister som assistansbolaget finansierar.

I ett ärende kom fråga från en bekant till familj från Ukraina om rätt till stöd, inklusive rätt till personlig assistans, som flyktingar.

I ett ärende hade en person med Downs syndrom och diabetes tidigare fått stöd med insulinsprutor inom egenvård från personal på gruppboende. Chef menade plötsligt att det krävs delegation för att verkställa åtgärderna. Efterforskning visade att egenvård inte ska likställas med delegation, utan ska som utgångspunkt kunna genomföras med stöd av boendepersonal eller personliga assistenter. Ny lag om egenvård hade inte trätt i kraft vid rådgivningen, och inte heller den stärkta rätten till personlig assistans som började gälla 1 januari 2023.

En person med Aspergers syndrom sökte råd om hur en överklagan kan skrivas. Saken gällde en ansökan om kontaktperson enligt LSS som kommunen avslagit.

Ett ärende visade ensidigt indragen hjälp att handla mat av personal på gruppboende. Situationen visar på tydligt begränsade möjligheter att styra servicen när kontrollen finns hos någon annan än huvudpersonen.

Artikel 19 a) och b) i kombination

"Jag jobbade på mentalvården på 70-talet och jag får otroliga vibbar i boendet nu."

- Förälder till vuxen med autism om de rådande villkoren efter flytt till nytt särskilt boende enligt LSS.

En person över 65 år med personlig assistans fick veta av kommunen att de planerade att flytta henne till ett särskilt boende eftersom

kommunen hade svårt att ordna bemanning i assistansen. Sökanden hade inte sökt insats som innebär någon form av särskilt boende. Det framkom inte om det var inom LSS eller SoL som planerna hos kommunen tagits fram. Diskussion följde om rätten att inte ta emot (icke-önskade) insatser och rätten att få beviljade insatser verkställda. IVO har viss tillsyn över detta och kommunen måste under vissa omständigheter anmäla att insatser inte verkställts.

Flera sökande har haft frågor om förhandsbesked kopplat till olika LSS-insatser inför en planerad flytt. I ett ärende kom frågan om möjlighet att söka i olika kommuner upp. Sannolikt kommer kommunen i en prövning av förhandsbesked även pröva huruvida det finns en autentisk vilja att flytta till kommunen.

En sökande uttryckte att den inte fått tillräckliga insatser inklusive avslag på ansökan om kontaktperson för att kunna få förutsättningar att söka ett arbete och flytta ifrån sina föräldrar. Situationen ledde till ökad psykisk ohälsa ju mer tiden gått har sökanden svårare att hitta strategier att bryta mönstret.

Det finns även flera ärenden som rör mobbing och begränsningsåtgärder i gruppboende. En del har handlat om att begränsa smitta av covid-19, medan andra inte verkar kunna kopplas till det syftet. Exempelvis har personal på ett gruppboende försvårat för en boende att utveckla relationen till sin pojkvän.

Artikel 19 c) om tillgänglighet till allmän samhällsservice

Flera ärenden har gällt dåligt bemötande i socialtjänst och från andra myndigheter. Det föreligger tyvärr kompetens- och kunskapsbrist om funktionsnedsättning, funktionshinder och rättigheter inom myndigheter. Detta kopplas tydligt till artikel 8 om medvetandegöranden om rättigheter, men även artikel 4 om statens allmänna åtaganden att säkerställa rättigheterna genom bland annat handlingsplaner och progressivt genomförande av ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter.

I ett ärende förelåg okunskap och bristande information till person med autism om hur man ska gå till väga för att få ut ålderspension.

I ett ärende förekom diskriminerande frågor om rätt att teckna avtal för egen räkning och om inte personens gode man var tvungen att vara med när personen med rörelsehinder skulle teckna ett

mobilabonnemang. Bedömning gjordes att ärendet borde utredas som diskriminering i strid med diskrimineringslagens förbud mot diskriminering inom varor och tjänster som erbjuds allmänheten. Det är ett exempel på att allmän samhällsservice inte varit möjlig att tillgå för person med funktionsnedsättning på jämlika villkor som andra.

En bank nekade vissa transaktioner när en person med afasi inte uttryckt sig på ett tydligt och snabbt sätt i linje med hur en anhörig stödperson uttryckt sig och banktjänstemannen förväntat sig. Det var ett etiskt svårt ärende eftersom det var en anhörig som sökte råd och inte rättighetsbäraren själv. Däremot är det förvånande att höra om bankens hantering som antydde brist på rutiner.

Rätt till personlig rörlighet, artikel 20

Rörelsehjälpmedel

Rörelsehjälpmedel upphandlas av regionerna som har ansvar att tillhandahålla hjälpmedel till personer med funktionsnedsättning. Den regionala uppdelningen medför att det finns olika utbud över landet och det gör det svårt för rättighetsbärare att få tillgång till vissa produkter på marknaden. Detta har vi haft flera ärenden om. Höjda eller introducerade avgifter påverkar mångas möjligheter till en tillfredsställande levnadsstandard enligt artikel 28.

Riksfärdtjänst och färdtjänst

En fråga kom om att studera på annan, relativt närliggande, ort i annan region och få riksfärdtjänst beviljad under kursens gång; det hade nekats i ett första led.

En annan fråga gällde verkställighet i särskilt fordon för att tillmötesgå individens behov kopplat till Aspergers och Tourettes syndrom. Kommunen överklagade efter att sökanden vunnit i Förvaltningsrätten och resan genomförts; diskussion följde om kommunens motiv till detta och (o)rimligheten i att som enskild behöva processa mot en kommun när insatsen som processen gäller de facto redan utförts. Risken blir att sökanden kan förlora och att domen används i framtiden som stöd för att neka liknande resor trots att den faktiskt sökta resan redan genomförts. Sökanden uttryckte även en oro över återbetalningsskyldighet.

En återkommande kategori av frågor är tillgång till tillräckligt många resor, när de ska bokas och hur resorna ska individanpassas. Regelverket möjliggör generellt stor frihet för kommunen att utforma servicen som betyder att individen får finna sig i kommunens erbjudande, se till exempel RÅ 2009 ref. 74 I och II.

Yttrandefrihet, åsiktsfrihet och tillgång till information, artikel 21

Inget ärende har rört yttrandefrihet och åsiktsfrihet. Däremot är ett återkommande problem att vuxna med funktionsnedsättning eller deras anhöriga inte har tillgång till information om rättigheter. Det förekommer rådfrågor om att handläggare inte har informerat om alla konsekvenser av ett beslut som sökanden måste fatta, inte minst inom socialtjänsten. Många har sökt oss för att få veta mer om hur socialförsäkringen och andra myndigheter fungerar. Ofta har de redan varit i kontakt med aktuell myndighet, men ändå upplevt att de inte fått rätt information. I vissa ärenden har informationen visserligen funnits, men på ett sätt som inte fungerar för sökanden. I dessa fall blir artikel 9 om tillgänglighet mycket viktig.

Rimligt tillmötesgående av en enskild förfrågan när den allmänna tillgängligheten brister är centralt när det gäller tillgång till information.

Respekt för privatlivet, artikel 22

Kränkande behovsbedömningar

Kränkande behovsbedömningar inom främst personlig assistans är ett område som hanterats i något ärende och är ett allmänt känt problem sedan tidigare. Det skulle behöva hanteras i dialog med Försäkringskassan och kommunerna hur dessa behovsbedömningar kan göras mindre integritetskränkande och ingripande i privatlivet.

Intrång i lägenhet i gruppbostad

Vi har fått ärenden om personal i gruppbostäder som kliver in i bostaden utan att knacka på dörren eller går in när den boende är ute, vilket kan ifrågasättas som en överträdelse av rätten till privatliv.

Respekt för hem och familj, artikel 23

Kan barnen avkrävas hushållsarbete?

En kvinna med funktionsnedsättningar efter trafikolyckor sökte råd om Försäkringskassans och kommunens motiveringar till beslut med fokus på vad kommunen kan kräva av personer inklusive tonårsbarn i hushållsgemenskap med sökanden. Även om det kan läggas visst ansvar på tonårsbarn och sambo är det inte möjligt att göra det i alla lägen, inte minst utifrån principen om barnets bästa och behov av utveckling och tid att lägga på skolgång.

Får skola kräva strikt ansvar av förälder för barnets hjälpmedel?

Ett ärende gällde en skola som ville avtala med en förälder om strikt ersättningsskyldighet för andras vållande kring en bärbar dator som eleven behövde både som hjälpmedel för att kompensera för funktionsnedsättning och att delta i undervisning i övrigt. Det verkar inte vara rättsligt rimligt att ställa sådana krav, jfr. även skrivningar från Skolverket på hemsida.

Tvångsvård av barn – brist på information om möjligheter till återförening

Bristande information och stöd för föräldraskap till vuxen med funktionsnedsättning har förekommit några gånger på olika sätt. Ett exempel rör ett barn som omhändertagits via lagen om vård av unga (LVU) och föräldern med funktionsnedsättning förstod inte vad den kunde göra för att kunna få återförenas med barnet. Det bör gå att ställa krav på socialtjänsten att den klargör grunden för omhändertagandet på ett sätt som föräldern förstår och att den förklarar något om möjligheterna till återförening av familjen.

Rätt till utbildning, artikel 24

Bristande tillgänglighet och avsaknad av funktionshinderrelaterade åtgärder i utbildningssammanhang är vanligt förekommande.

Högre utbildning

Inom högre utbildning förekommer hinder enligt våra radsökande. I ett ärende förekom fråga om rätt till deltagande i mindre seminarie- och gruppövningsgrupper för att tillmötesgå sökandens behov kopplade till autism och selektiv mutism. Högskolan hade vid rådgivningen inte velat tillmötesgå förfrågan utan menar att likabehandling innebär samma för alla studenter i de flesta avseendena i utbildningen, inklusive att delta i seminarier och grupparbeten. Artikel 5 om rätt till rimligt tillmötesgående eller skäliga åtgärder för tillgänglighet ska kunna tillämpas i kombination med rätten till utbildning, men det föreligger viss diskrepans mellan svensk rätt och de internationella normerna enligt Funktionsrättskonventionen och kommittépraxis.

Studiestöd och ekonomisk trygghet vid studier

I ett ärende uppkom fråga om rätt till studiestöd via CSN utifrån andra kriterier än huvudregeln om ersättning kopplat till ordinarie studietakt. Sökanden ville ha ersättning på heltid trots att hen läst på halvfart under en tid kopplat till möjlighet utifrån funktionalitet.

I ett annat ärende hade student nekats sjukpenning och bibehållit studiestöd efter förvärrade trötthetssyndrom, vilket sammankopplade frågor om rätt till tillfredsställande levnadsstandard och social trygghet (artikel 28 och rätt till hälsa (artikel 25) med rätten till utbildning.

Folkhögskola

I ett ärende som gällde folkhögskola var frågan om rätt att få ett "målsamtal" och att få i gång en fungerande kommunikation om utbildningssituationen utifrån ett funktionsrättsperspektiv. Under lång tid hade ledningen förhållit sig passiv gentemot sökanden.

Val av kommunal vuxenutbildning

En förälder ställde fråga om rätt för den vuxna sonen att gå Komvux i annan kommun än hemkommunen på en specifik skola. Det förekom även fråga om rätt att yttra sig inför beslut, motivering av beslut och vem som ska fatta beslut samt skriva besvärshänvisning. Större research gjordes av regleringen av kommunal vuxenundervisning och möjligheter att välja olika skolor och huvudmän.

Grundskola

Frågor om förskola och grundskola förekommer trots att det inte är vår huvudfokus, se vidare under avsnittet om barn med funktionsnedsättning (artikel 7).

Rätt till hälsa, artikel 25

Rätten till hälsa har på olika sätt berörts av många olika ärenden. De som sorterats in i denna del har främst handlat om vårdrelaterade frågor, men även vissa frågor som tydligt påverkat det psykiska måendet negativt har tagits med.

Livsuppehållande vård och vaccination med mera till följd av pandemin

Ett ärende gällde beslut från läkare att inte sätta in livsuppehållande vård i samband med förvärrad Covid-19. Läkaren ska ha grundat beslutet på personens livskvalitet med personlig assistans och ev. sämre hälsoläge efter genomgången sjukdom. Situationen var brådskande och hänvisning gjordes främst till icke-diskrimineringsprincipen och att graden livskvalitet och eventuell funktionsnedsättning inte med nödvändigtvis hör ihop.

En pensionerad kvinna med fysisk funktionsnedsättning som beskrev ensamhet, isolering och sämre vård på grund av covid-19-pandemin sökte oss. Hon beskrev rädsla för att inte prioriteras i vården om hon skulle få covid, och att hon tillhörde riskgrupp. Hon beskrev dålig och kränkande behandling av läkare som gjort misstag vid vård av en skallskada. Vidare uttrycktes en rädsla för repressalier om hon gjorde en IVO-anmälan. Hon har bytt

vårdcentral men uttryckte att den nya vårdkontakten var i maskopi med förre läkaren och att de har överfört information utan att hon lämnat samtycke.

Enligt en sökande fungerade vården och vaccinationer bra på vårdcentralerna, men inte kring vaccin mot Covid-19 eftersom regionen hänvisat till de allmänna platserna för vaccination. De skulle enligt sökanden vara otillgängliga eftersom de har många personer i kö och väntrum efter vaccinationen. Sökandens dotter skulle enligt uppgift behövt en lugn miljö med lite folk samt helst även behandlande personal som hon kände till sedan tidigare och kände förtroende för.

Vård i annan region än hemregionen

Fråga om rätt till vård i form av dialys i annan region än hemregionen är svår att besvara med skärpa eftersom rättsläget verkar oklart. Å ena sidan ska akut vård lämnas vid behov, men å andra sidan har hemregionen ingen skyldighet att finansiera sådan vård som den kan tillhandahålla när sökanden befinner sig i en annan region. I ärendet var mottagarregionen, där sökanden har sin sommarbostad, i princip redo att organisatoriskt göra dialysbehandlingen redo för sökanden, men det byggde på att hemregionen tog på sig ansvar att betala för omkostnaderna, vilket den inte velat göra inför rådgivningen. Kontakter med patientnämnd och IVO har inte gett klarhet i situationen.

Tillgång till vård överhuvudtaget?

Det kan vara svårt att få stöd med suicidtankar när det inte föreligger förhöjd risk enligt psykiatrin, vilket ärenden visat. Det verkar även kunna förekomma svårigheter i att få ångestdämpande medicinering. Det har även förekommit frågor om svårigheter att få utredningar om diagnoser och nya utredningar vid misstanke om att feldiagnosticering förekommit, inte minst i vuxen ålder. Det har förekommit ärenden om bristande tillgång till psykiatrisk vård och stöd för att kunna ha en fungerande medicinering kopplat till neuropsykiatrisk funktionsnedsättning med mera.

Kommunikation

Flera frågor har förekommit om rätten att kräva en specifik form av kommunikation med kommunen och vården, exempelvis när kommunikation genom telefon inte fungerar på grund av funktionsnedsättningen. Patientlagen ger inga rättigheter, men kan fungera som påtryckningsmedel för att vårdgivaren ska fullgöra sina skyldigheter att lämna information på visst sätt, se vidare 3 kap. 6-7 §§ patientlagen.

Fast vårdkontakt

Råd har sökts angående rätt till fast vårdkontakt på olika inrättningar, särskilt med hänsyn till PTSD och ADHD.

Vi har också tagit del av att det vid omorganisation av vården kan vara svårt att känna till och få information om var specialister finns, vilket försenar vårdmöjligheter och kommunikation med rätt kompetens inom vården.

Felbehandlingar och upprättelsemöjligheter

En förälder till tolvårigt barn med autism sökte råd om frågor kopplade till vården. Sökanden uppgav att det varit svårt att få tillgång till läkare och somatisk vård sedan habilitering kopplats in eftersom habiliteringen hävdade att problemen varit av psykisk natur. IVO-anmälan har gjorts och LÖF har konstaterat att barnet felaktigt inte behandlats på minst ett och ett halvt år. Det ska ha gällt ätstörningar till följd av en inflammerad tarm. Socialtjänsten var inkopplad som starkt hänvisar till vården. Diskussion om vårdval och diskriminering. Ärendet hölls kort eftersom det gällde barn, som inte är rådgivningens målgrupp.

En kvinna som skadats i vården sökte råd om privat försäkring. Enligt försäkringsbolaget skulle ett antal tio tusen kronor utgå, men sökanden var inte nöjd med summan, hon ville också ha en ursäkt. Efter några år ordnade sökanden en magnetrontgen som visade en tumör i ryggmärgen. Besvären hade tidigare, och även delvis därefter, felaktigt enligt sökanden och andra läkare, förklarats som psykosomatiska och att de inte skulle behandlas inom vården. Sökanden är fortfarande sjukskriven.

Spela in samtal med vården?

En person med Aspergers syndrom sökte råd om huruvida det är lagligt att en läkare nekar en patient att spela in ett samtal med läkaren. Försäkringskassan hade beställt en arbetsförmågeutredning (AFU) som skulle ha genomförts, men som avbröts efter att sökanden velat spela in, vilket läkaren förbjudit. Nu gällde frågan även ny kallelse och rätten att spela in. Sökanden hade ett intresse av att kunna gå tillbaka till vad som sagts via inspelningen och att kunna låta andra lyssna. Det bör vara ett rimligt intresse att framföra till vårdgivaren. Om det inte genomförs någon AFU finns risk att Försäkringskassan inte beviljar sökt ersättning.

Rätt till habilitering och rehabilitering, artikel 26

Vi har observerat att det förekommer stora regionala skillnader inom habilitering, särskilt när det gäller vilka grupper som erbjuds. Det verkar vara en konsekvens av mycket lös reglering i lagstiftningen, HSL. Exempel på nekad habilitering är att en region krävde att det ska finnas kognitiva svårigheter för att habilitering skulle ges. I ett annat fall verkade en person med förvärvad hjärnskada inte få tillgång till habilitering.

En radsökande uttryckte:

“jag bollas mellan habilitering och psykiatri utan att någon ger ett strukturerat och långsiktigt stöd.”

En sökande som nyligen fått en diagnos som innebär funktionsnedsättning hade inte förrän i samtal med Funktionsrättsbyrån fått veta att habilitering existerar.

Rätt till arbete och sysselsättning, artikel 27

Frågor om arbetslivet återkommer ofta. Det gäller ibland diskriminering. Frågor om tillgång till arbete och arbetsförmedling återkommer. Det är även vanligt att åtgärder för att kompensera för funktionsnedsättning kommer upp. Det går att ifrågasätta om Sverige har gjort tillräckligt för att implementera mekanismer för rimligt tillmötesgående av personer med funktionsnedsättning på arbetsmarknaden. Det är många ärenden som behöver besvaras med "det beror på" och att det inte går att göra en utredning och inte heller säga precis vad juridiken skyddar på grund av oklart rättsläge.

Facket har en särskild roll i att stödja sina medlemmar. Tyvärr är det inte alltid medlemmarna får det stöd de önskar från facket varefter de har vänt sig till oss. Ibland är inte rådsökandena medlemmar i facket, vilket oftast klart försvårar förutsättningarna att agera gentemot arbetsgivaren. Vi uppmuntrar alltid medlemskap för att stärka möjligheterna till stöd via facket.

Åtgärder för tillgänglighet i anställning

Skäliga åtgärder för tillgänglighet och jämlikhet i arbetslivet återkommer ofta, inte minst för personer med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning som ADHD och autism. Exempelvis har en sökande med Aspergers syndrom inte kunnat prestera i lika hög takt som andra delvis på grund av rasism hos kunder som raljerar över sökandens brytning. Fråga förekom om möjlighet att omorganisera arbetsuppgifterna i arbetskraften för att tillmötesgå sökandens önskemål om att slippa kundkontakt; vissa personer har kunnat få en sådan arbetsledning i andra situationer. Ett annat exempel gäller placering av informationstavla långt ifrån där sökanden har sin arbetsplats, arbetstakt och fördelning av vissa arbetsuppgifter. Ett ytterligare exempel gällde en kvinna med autism som var sjukskriven på grund av utmattning och fysiska sjukdomar/tillstånd som uppkommit då arbetsgivaren vägrat anpassa arbetsuppgifter utifrån hennes behov kopplat till funktionsnedsättning.

Utifrån ärendena går det tydligt att se de motstående intressena i anställningsrätten; arbetsgivarens anställnings- och arbetsledningsrätt samt den anställdes intresse av rimligt

tillmötesgående av olika tillgänglighetspåtalanden kopplat till funktionsnedsättning.

Ofta bedöms att det kan behövas kontakter med professionella, inklusive läkare, för att få situationen tydligare beskriven för arbetsgivaren, samt att ha närmare kontakt med facket under processen. Det är viktigt att arbetsgivaren får kännedom om funktionsnedsättningen och behovet av åtgärder. AD 2020 nr. 58 som gäller personliga skäl för uppsägning (långsam prestationstakt kopplad till autism) kan ge viss vägledning i frågorna, även om annan rättspraxis på området kan behöva undersökas för att få svar på olika specifika frågor. Det är långt ifrån alltid som det ges tydlighet i rättspraxis eller diskrimineringsrätten. Därför skulle en mer utvecklad diskrimineringsrätt, inklusive rättspraxis, vara viktig för vägledning av hur långtgående rättigheterna är i praktiken. Tyvärr är slutsatserna från CRPD Comm. 45/2018 R.S. v Sweden om utredning och förhandling kring rimligt tillmötesgående för tillgänglighet inte genomförda i svensk rätt och arbetsmarknadspraxis på bred front.

Stöd för att komma i arbete

Många frågor har kommit in om rätt till meningsfull sysselsättning efter gymnasiet för unga vuxna med funktionsnedsättning, ofta "tidigare hemmasittare" (som rådsökande kan uttrycka sig).

Lönebidragen verkar inte i praktiken gälla för merkostnader för arbetsgivare under pågående anställning när en funktionsnedsättning förvärfvas. I ett ärende sökte en kvinna med funktionsnedsättning kring detta. Fallet är inte självklart omfattat av regleringen av lönebidragen, men en fördragskonform tolkning enligt principen om progressivt genomförande av sociala rättigheter skulle kunna leda till en annan praxis. Just att behoven av anpassning uppstått under pågående anställning gör att det krävs argumentation för att placera in situationen i regleringen. Det har även motionerats i riksdagen om att bättre reglera denna situation.

Frågor förekommer ofta om Arbetsförmedlingens program som regleras genom regeringsförfordningar enligt mandat i Regeringsformen. En fråga har kommit in om rätt till viss vidareutbildning inom bussföraryrket för att fräscha upp kunskaperna om säkerhetsrutiner trots behörighet, vilket nekats av

Arbetsförmedlingen. En fråga har gällt om det finns en rätt till daglig verksamhet på företag utan att behöva komma till arbetet som vid en vanlig anställning. Flera rådsökande berättar om brister i tillgång till individuell handläggare och kontinuerlig kontakt med samma personer.

En speciell fråga kom om bedömningar som görs automatiskt kopplat till insatsen SIUS eller andra arbetsmarknadspolitiska insatser (Rusta och matcha). I ärendet hade en chattbot uppfattats som beslutande när den skrivit att personen inte uppfyllde kriterierna för tillgång till arbetsmarknadspolitiskt program. Detta bör kopplas till artikel 27 d), samt möjligen även nekat rimligt tillmötesgående (reasonable accommodation) och bristande tillgänglighet i allmän samhällsservice i artikel 19 c). Mer specifikt var det ett svar genererat av artificiell intelligens (AI) via Arbetsförmedlingens hemsida om programmet Rusta och matcha. Svaret upplevdes som ett beslut, vilket i kombination med bristande information från myndigheten inklusive handläggare, medförde ett hinder för inträde i ett arbetsmarknadspolitiskt program. Det är svårt att få svar på om det skulle gå att överklaga ett sådant meddelande som ett de facto-beslut.

Annan sysselsättning

Problem med daglig verksamhet både som form och med ersättning har förekommit i inkommande ärenden vid flera tillfällen. Vissa menar att det inte bidrar till rehabilitering. Ett ärende gällde villkoren i daglig verksamhet där sökanden påstått att personal stänger in sig och pratar om deltagarna i den dagliga verksamheten, samt att verksamheten inte leder till inkludering i samhället eller en stärkt kompetens för inträde på arbetsmarknaden. Sammantaget uttrycktes att det leder till att man känner sig som "en andra klassens medborgare" och att "vi deltagare sätts inte i främsta rummet, det är personalen som är VIP!"

Omställning

Många av ärendena om arbete och sysselsättning kopplar även an till rätten till en tillfredsställande levnadsstandard och social trygghet (artikel 28). Ett exempel på detta är en uppgörelse mellan fack och arbetsgivare till följd av arbetsgivarens konkurs där det var

meningen att de tidigare anställda skulle kunna få tillgång till a-kassa och omställningsstöd, men där det i praktiken saknats vissa förutsättningar för vissa anställda att få ta del av i stöden på grund av för korta anställningar.

Tillfredsställande levnadsstandard och social trygghet, artikel 28

Många rådsökande ställer frågor som på olika sätt är kopplade till privatekonomi och ekonomisk trygghet. Det är det kanske mest förekommande området inom rådgivningens första år. Både socialförsäkring och socialtjänsten inklusive försörjningsstöd tas in under denna rättighetskategori. Inom socialförsäkringen förekommer framför allt frågor om sjukpenning, sjukersättning, aktivitetsersättning, merkostnadsersättning och bilstöd.

Assistansersättning som en del av socialförsäkringen behandlas inte här, utan hänvisning görs till avsnittet om rätten att leva ett självbestämt liv i samhällsgemenskapen (artikel 19, främst b)). Även om rätten till bostad finns i artikel 28 faller flera frågor om exempelvis boendeort och form mer naturligt under avsnittet om rätten att leva ett självbestämt liv i samhällsgemenskapen (artikel 19 a) om val av bostadsort och bostadsform).

Socialförsäkringar

Merkostnadsersättning, frågor om hur ersättningen fungerar och hur individen ska gå till väga för att ansöka och som ett led i det få tillgång till fullgoda läkarintyg som styrker merkostnaderna är vanliga. Exempelvis har det visat sig svårt att få intyg och ersättning för vissa typer av plåster som behövs till följd av hudsjukdom och reumatism. Mindre kostnader, som för biljettkostnader för ledsagare, verkar inte ensamt kunna sökas från merkostnadsersättning eftersom gränsen för rätt till ersättning är minst ca 12 000 kr/år, vilket kan ifrågasättas ur ett likabehandlingsperspektiv. I ett ärende uppstod fråga om vilka ortoser och skor som kan ersättas - räcker det med att en region rekommenderar dem eller måste de förskrivas?

I ett annat ärende förekom att Försäkringskassan nekat vissa omkostnader med hänvisning till att det är normalt att på orten ha

bil, trots att det finns kollektivtrafik som enligt sökanden skulle fungera för henne om det inte vore för hennes funktionsnedsättningar. Fråga uppstod om laglighet för sådan rättstillämpning eftersom regleringen inte innehåller något om geografisk plats.

Sjukpenning nekas många och de nya mer generösa reglerna verkar inte tillämpas retroaktivt. Oro för återbetalningsskyldighet av ersättning som betalats ut grundat på interimistiskt beslut från Försäkringskassan. Frågor om "objektiva fynd" med mera och övergång till nyare regler förekom främst i början av rådgivningen 2022. Även de nya reglerna om "vanligt förekommande arbete" har berörts i rådgivningen, inte minst under hösten.

Sjukersättning, svårigheter att få tillgång till denna ersättningsform, och särskilt problematiskt att våga testa att arbeta under en kortare period med risk att förlora ersättningen, har förekommit.

I ett ärende uppkom frågan om de olika kriterierna för att ha stadigvarande nedsatt arbetsförmåga samt att ha vidtagit de rehabiliteringsåtgärder som kan påverka arbetsförmågan. Enligt HFD mål nr 707-19 ska arbetsförmågan prövas mot "förvärsarbete på arbetsmarknaden", vilket enligt domen inte omfattar daglig verksamhet i rehabiliterande eller livskvalitetshöjande syfte grundade på rättighetslagstiftning (LSS). Sökanden var frågande över varför Försäkringskassan bedömt att han skulle fortsätta den dagliga verksamheten i rehabiliterande syfte när daglig verksamhet inte ska ingå i prövningen av arbetsförmågan. Svaret finns i de olika kriterierna och på vilket sätt som Försäkringskassan bedömt skrivningar i ett läkarutlåtande: "Patienten kommer på grund av sina funktionsnedsättningar aldrig att kunna ta ett arbete som normalt förekommer" samtidigt som det innehållit en mycket liten öppning för att Försäkringskassan kunnat bedöma att det behövts fler utredningar och eventuellt fler rehabiliteringsåtgärder kopplat till en misstänkt ytterligare diagnos.

Ett problem som återkommit gäller ersättningsnivåer inom sjukpenning. Ett av ärendena gäller en person med tilltagande ataxi och ett beslut om sjukersättningsnivå av Försäkringskassan. Huvudpersonen har haft ersättning om 25 procent sedan tidigt 2000-tal när arbetsförmågan konstaterades delvis stadigvarande nedsatt. Nu när ansökan om högre ersättningsgrad gjorts har Försäkringskassan bedömt att ersättningsnivån ska utgå ifrån den

inkomst som huvudpersonen hade inför att arbetsförmågan konstaterades stadigvarande nedsatt, om än partiell, på tidigt 2000-tal. Sedan arbetsförmågan konstaterades partiellt stadigvarande nedsatt har personen arbetat och haft inkomster som borde ge rätt till högre ersättningsnivå än garantinivån, men Försäkringskassan räknar den nya ansökan och beslutet som innefattar en högre grad nedsatt arbetsförmåga och rätt till sjukersättning som samma ärende i den bemärkelsen att det är inkomsterna förestående det första beslutet som ska räknas. Konsekvensen blir att sökanden som haft inkomster efter det första beslutet om partiell sjukersättning inte får en justerad nivå efter att den har arbetat och haft inkomst för de delar som den inte tidigare haft sjukersättning, men som nu inte längre kan arbeta på grund av funktionsnedsättning.

Frågor om omvårdnadsbidraget (samt någon förfrågan om liknande ersättning till anhörig till vuxen med funktionsnedsättning) har förekommit.

Arbetslöshetsförsäkring

En sökande avstängdes från A-kassan i 45 dagar till följd av uppsägning som har haft samband med funktionsnedsättning och bristande arbetsorganisering utifrån ett funktionshinderperspektiv, vilket i stället kvalificerats som "otillbörligt beteende".

Försörjningsstöd

Det har förekommit flera ärenden om försörjningsstöd via socialtjänsten i rådgivningen. I dessa ärenden har frågorna varit av spridd natur, men oftare än många andra ärendetyper betraktas dessa som mer akuta av radsökandena. Ofta söks stöd om vad som ska vara med i en överklagan och hur det går att få rätt mot kommunen. Tyvärr görs det ofta i ett så sent skede att det svårigen går att göra efterforskning eller inhämta kompletterande material. Det är bättre att söka råd tidigt för att hinna åtgärda sådant som kommer fram i en rådgivning.

Observation om intyg

Det är viktigt med rätt intyg inom socialförsäkringen för att få rätt till ersättningar. Läkarintygen kan ibland bedömas som otillräckliga av

Försäkringskassan samt av kommuner. Denna problematik är komplex och inte lättlöst. Ofta får vi ge råd om att be läkare eller annan professionell skriva tydligare intyg där individens svårigheter tydligare framkommer; det räcker inte med diagnos eller för allmänna beskrivningar av vad diagnosen kan innebära, utan det är i detalj kring individens funktionalitet som intygen bör kretsa. Det är inte alltid professionella ser detta som sin uppgift, men det kan ofta behövas för rätt till ersättning. Beskrivningarna behöver möta de rekvisit som finns för de olika ersättningarna som söks.

Bostadsförmedling

Bostadsförmedling på jämlika villkor och artikel 28 d)? En kvinna med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning sökte råd om argumentation mot en hyresvärd som bestämt sig för att ta bort en möjlighet till internt byte av lägenhet till en större eftersom sökanden missat att betala hyran i tid vid flera tillfällen samt att det förekommit ytterligare förseningar av betalningar av påminnelser. Sökanden menade att på grund av sin funktionsnedsättning går det inte att alltid ha koll på vilka räkningar som betalats och inte, och anser att det borde gå att göra ett undantag från den generella praxisen.

Rätt till bostad och social trygghet?

En person med autism blev hemlös efter vräkning på grund av utåtagerande beteende. Beteendet berodde delvis på kraftigt förändrad livssituation. Det utåtagerande beteendet har också lett till att personen, i vart fall tillfälligt, har utestängts från privata och offentliga verksamheter, såsom kyrkan. Det har förekommit svårigheter för sökanden att ta sig tillbaka in i samhällsgemenskapen, delvis till följd av brottslighet och att stödformer utifrån individens preferenser inte satts in. Det går att göra en tydlig koppling mellan rätten till bostad och artikel 19 inklusive individstyrt funktionsstöd samt rätten att välja bostadsform.

Deltagande i det politiska och offentliga livet, artikel 29

Valdeltagande på jämlika villkor?

En kvinna med diabetes som använder assistanshund mötte hinder i en vallokal i samband med valen 2022. Hindren bestod i att en funktionär initialt skulle ha sagt att hunden inte fått följa med in i röstlokalen trots att hunden tydligt är markerad som en assistanshund med täcke och att en dialog mellan sökanden och funktionären pågick. Andra röstberättigade stödde sökanden och de gick in en bit i röstlokalen eller i vart fall huset där röstningen skulle äga rum. Väl inne i byggnaden ska sökanden ha fått besked om att även om det inte var okej att ta med hunden så var skadan redan skedd och hon fick fortsätta in under uppmaning att tänka på alla hundratals barn som går i skolan som kan vara allergiska. Sökanden tog upp frågan med röstförrättare som direkt bad om ursäkt för vad som hänt och sade att det gått fel till. Sökanden röstade och fick någon gång kort därefter kontakt med funktionären som i sin tur bad om ursäkt och sa att han skulle anmäla händelsen till Valmyndigheten. Sökanden har uttryckt känslor av smärta efter att inte ha varit inkluderad på jämlika villkor som andra och att det är viktigt att ärenden rapporteras så att det kan användas som exempel på hur det inte får gå till i framtida val.

Politiskt engagemang och sjukersättning?

Fråga om rätt att ha politiskt engagemang med viss omfattning och samtidigt ha kvar sjukersättning på viss andel har kommit vid flera tillfällen. Det går att ifrågasätta om konstruktionen med sjukersättning som långvarigt ekonomiskt stödsystem är rätt för dessa situationer, men så länge begreppet nedsatt arbetsförmåga leder rätten till ersättning kommer sannolikt politiskt engagemang och vissa andra typer av aktiviteter kunna ifrågasättas om en person samtidigt har sjukersättning.

Stöd till organisationer eller representanter för funktionsrättsorganisationer?

Frågor om organisation och utveckling av organisationer av personer med funktionsnedsättning har förekommit. Det har gällt stadgefrågor och strategier för utveckling. Detta område är inte rådgivningens fokus, men det kan under vissa omständigheter möjligen kopplas till enskilds rätt att effektivt och på jämlik grund som andra etablera och verka i funktionsrättsorganisationer. Generellt har vi inte prioriterat organisationsfrågor för att kunna prioritera individärenden.

Deltagande i kulturliv, rekreation, fritidsverksamhet och idrott, artikel 30

Fysisk tillgänglighet vid kulturevenemang brister ofta enligt ärenden vi fått in, vilket hindrar jämlik tillgång till kulturlivet. Vi har uppmanat att DO-anmäla dessa händelser eller vända sig till antidiskrimineringsbyråer.

Korttidsvistelse enligt LSS för vuxen för att få miljöombyte nekades en sökande. Utifrån privatekonomiska och andra sociala aspekter bedömde vi att det inte vore orimligt att sökanden skulle få möjlighet till ett avbrott. Enligt lagtexten bör insatsen ges till vuxna även om förarbetena är något tydligare i relation till barn och unga.

Ytterligare ett ärende gällde rekreation och vistelse utanför hemmet via kommunen. Det handlade om både lägervistelse och motsvarande korttidsvistelse för vuxen. I ett annat ärende ställdes frågor om villkor för särskilt medlemskap för personer med funktionsnedsättning (reumatism) i gymförening med bra träningsmaskiner och bastu, vilket vi inte kunde svara på och hänvisade till föreningen för fortsatt diskussion.

Ett ärende gällde frågan om det är rimligt att en hockeyförening kräver att föräldern med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning skulle arbeta ideellt för att barnet skulle få vara del av laget. Kontakt fanns med socialtjänsten, men ingen lösning på exempelvis ledsagare eller annan stödperson hade kunnat lösas ännu.

Övrigt

Privata försäkringar

Ett relativt ofta förekommande område är ersättningsanspråk hos försäkringsbolag där sökanden eller huvudpersonen är försäkrad. Det kan handla om olycksfall eller förlorad arbetsinkomst. I något fall har saken gällt ersättning för "invaliditet" enligt sökanden. Oftast löser sig ärendena genom att hänvisa till ett beslut om nekad ersättning eller försäkringsavtalsvillkoren för att börja felsökningen. I något fall har vi fått frågan om vilken försäkring som skulle vara bäst för en viss diagnosgrupp, vilket vi inte har svar på utan får hänvisa till bransch- och konsumentorganisationer. Vid ett par tillfällen har sökanden uttryckt behov av juridiskt biträde för att rikta ett anspråk mot ett försäkringsbolag i en skiljenämnd eller allmän domstol och i dem har rådet varit att anlita advokat.

I ett annat ärende har det förekommit fråga om rätt att behålla ersättning från privat försäkring i stället för att använda den för sin försörjning enligt krav från socialtjänsten som villkor innan ekonomiskt bistånd beviljas.

Hjälpmedel för annat än förflyttning

Viss teknik för att kunna mäta blodvärdet under hela dygnet och hur ofta som helst skulle möjliggöra mer spontanitet och högre livskvalitet i sökandens liv, men tekniken nekas av regionen inom ansvaret för hjälpmedel till personer med funktionsnedsättning enligt HSL.

Fråga om assistanshund för person med autism, hur får man tillgång och hur går det att få finansiellt stöd? Hänvisning gjordes till Svenska brukshundsklubben; assistanshundar regleras inte som ledarhundar och finansieras inte direkt av det allmänna. Det skulle vara intressant att utreda om vissa kostnader kan ersättas av merkostnadsersättningen.

Parkeringsplatser för rörelsehindrade

Fråga om särskilda parkeringsplatser avsedda för rörelsehindrade vid bostad och arbete. BBR 3:122 verkar inte gälla bostäder som byggts innan regeln började gälla.

Anspråk för komplexa skeenden längre tillbaka i tiden – preskription?

Flera personer har frågat hur de ska kunna utkräva ansvar för brister och rättighetsöverträdelser som pågått under längre tid eller ligger en bit bakåt i tiden. Flera individer har även sökt svar på vad de kan anmäla till IVO eller DO med flera myndigheter. Många har uttryckt ett behov av mer omfattande juridiskt stöd än det vi kan erbjuda i Funktionsrättsbyrån idag. I de fallen hänvisas till andra organisationer eller advokater beroende på vad saken gäller.

Rätt att spela in samtal när viss sekretess föreligger?

“Testsekretess” hävdades av psykolog som inte ville låta rådsökanden spela in ett möte inom ramen för arbetsförmågeutredning eftersom det innehåll frågor om personens arbetsförmåga med mera som psykologen inte vill att rådsökanden sprider till andra. Enligt sökanden var syftet att kunna lyssna på samtalet i efterhand för att minnas och eventuellt använda som bevis, men inte att sprida till en bredare krets. Sannolikt grundade sig nekandet på 17 kap. 4 § OSL.

Feldiagnosticering

Fråga om rätt diagnos har ställts av läkare och om identitet som person med funktionsnedsättning. Vid något tillfälle uttryckte en sökande att det var märkligt att en ”tillfällig” läkare satt viss diagnos i motsats till en läkare som den haft återkommande kontakt med.

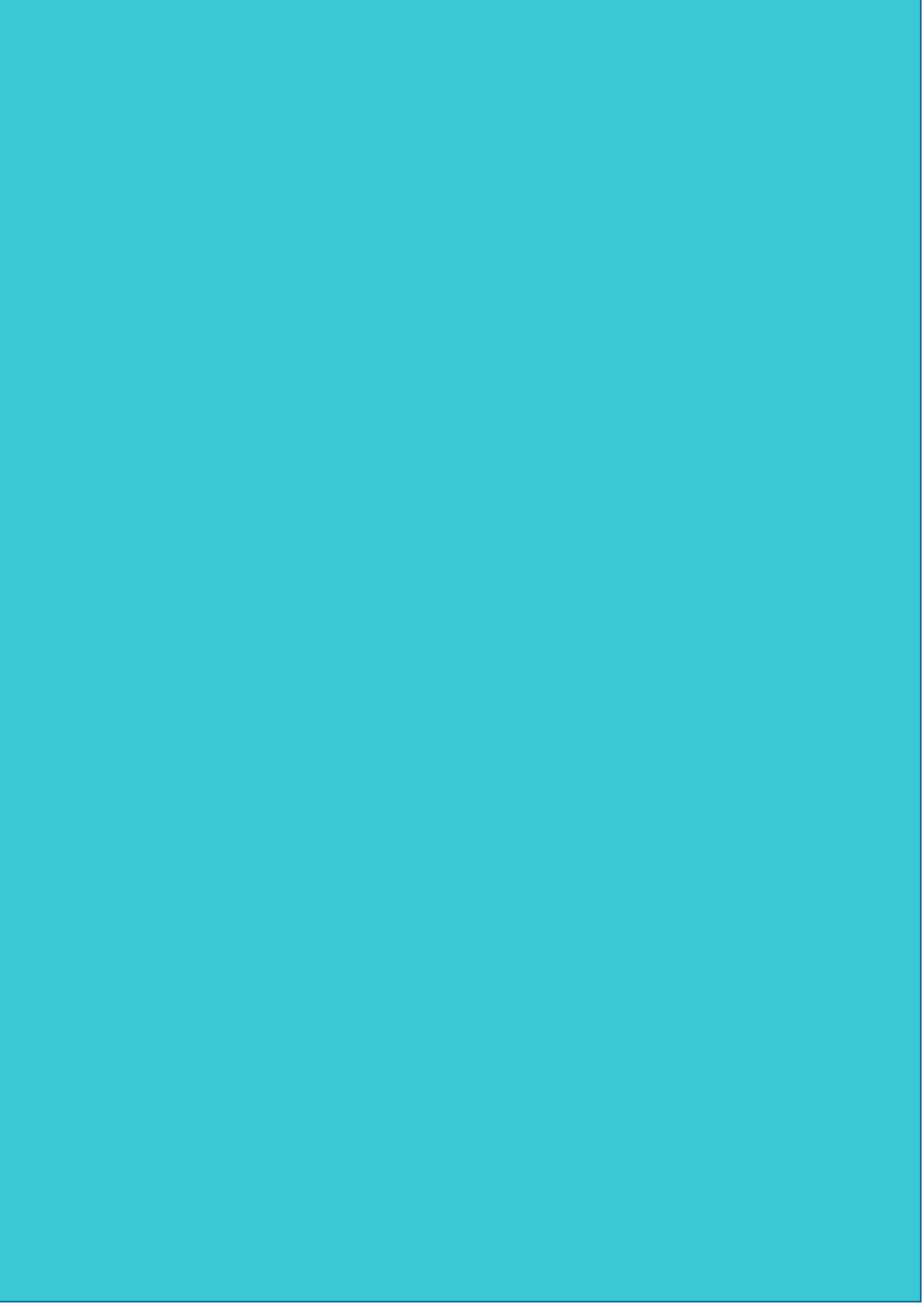
Anhörigstöd i kommuner

Sökande nekades anhörigstöd eftersom kommunen enbart erbjöd det till anhöriga till demenssjuka personer. Efterforskning i lagarna skulle behövas.

Indirekta konsekvenser för anhörig

Anhörig till vuxen med funktionsnedsättning har uttryckt frustration över sin situation med förlorat arbete och försämrad relation till huvudpersonen när den flyttats från en ort till en annan långt bort från hemorten i syfte att bryta tvång om att vara med i ett kriminellt gäng på hemorten.

Funktionsrättsbyråns årsrapport 2022, Del 2

FUNKTIONSRÄTTSBYRÅN ÄR ETT PROJEKT med stöd från Arvsfonden med fokus på att stärka vuxna med funktionsnedsättning att tillvarata sina rättigheter. Projektet drivs av Funktionsrätt Sverige. I projektet läggs grunden till en rikstäckande Funktionsrättsbyrå som erbjuder rådgivning för vuxna med funktionsnedsättning och deras anhöriga. Funktionsrättsbyråns rådgivning öppnade den 10 januari 2022. Detta är Funktionsrättsbyråns första årsrapport.

I DEL 1 AV ÅRSRAPPORTEN PRESENTERAS det första årets rådgivningsverksamhet, rådgivningens värdegrund och metoder samt kvantitativa resultat. Under det första året har Funktionsrättsbyrån tagit emot 388 ärenden som berör en stor bredd av rättighetsområden. Dessa rättighetsområden presenteras och diskuteras. Del 1 avslutas med rekommendationer till staten baserade på den samlade erfarenheten från de rättighetsbärare som sökt rådgivning under år 2022.

I DEL 2 AV FUNKTIONSRÄTTSBYRÅNS årsrapport finns en fördjupande beskrivning av de ärenden som rådgivningen har arbetat med. I del 2 kan du läsa om många av de frågor som kommit in till rådgivningen. Frågorna presenteras tematiskt utifrån rättighetsartiklarna i Funktionsrättskonventionen.